

M. Jay

ADORNO

KRT, Ljubljana 1990

Nezaslišano! Amerikanec v deželi, ki je takorekoč že del Reicha, v jeziku domorodcev izda knjigo o filozofu, v katerem je akumulirana stoletna zgodovina nemške "Kultur", dediščina nemške klasične filozofije, nemška dekadenca atonalnega Dunaja, nemški Weltschmerz in nemška krivda. In napiše predgovor k slovenskemu prevodu Adorna.

S tem je ogroženo obstoječe polje silnic, ki določa recepcijo Adorna na Slovenskem. Za nekatere je seveda samo in edinole marksist v izvornem pomenu te oznake, heideggerjanci ga, kljub njegovi brezobzirni kritiki Heideggrove umestitvi tostran Heideggrove zarezne, marksistom služi kot kladivo, s katerim se je filozofiralo proti heideggerjancem, lacanovcem kot bližnjica, ki ravno s simptomatičnimi potvorbami Freuda vodi od spodletele poroke med marksizmom in psihoanalizo k nezavednem, ki je strukturirano kot govorica, za logike pa je vselej bil to, kar je v osemdesetih postal za mlajše kulturne kritike - "definitivno out".

Kot izvemo na koncu knjige, ki poleg bibliografije Adornovih del; bibliografij izbrane Adornove korespondence; del o Adornu; del z obsežnejšimi deli, posvečenimi Adornu; posebnih časopisnih izdaj, posvečenih Adornu, splošnih del o Frankfurtski šoli; knjig v angleščini, ki vsebujejo večje dele z Adornovimi teksti; prinaša tudi bibliografijo Adorna v slovenščini - v knjižnih izdajah in bibliografijo Adorna v slovenščini - revije in časopisi, je velika večina prevodov Adorna v slovenščino izšla od leta 1968 do sredine osemdesetih. V zgodnjih sedemdesetih je bil pri nas takorekoč eden glavnih likov pri poskusu revitalizacije kritičnega marksizma. Vendar je Adorno obenem preveč in premalo marksista, poleg tega pa ne samo estetski modernist, ki se ni nikoli otrsnel impulzov židovstva in pesimizma kulturnega mandarinstva, temveč tudi dekonstruktivist avant la lettre, da bi se pod njegovo zaščitno znamko lahko posrečilo kakršnokoli podjetje revitalizacije marksizma. Poskus se je končal

s pluralizacijo materialistične teorije na Slovenskem.

Značilno za prevode Adornovih del v slovenščino je, da imamo na razpolago le (največkrat uvodni) del posamičnega dela, v celoti sta prevedena le *Žargon pravičnosti* in *Uvod v sociologijo glasbe*. Prav ukvarjanje z Adornom je velik del cele generacije slovenskih filozofov uvedlo v nedogmatično filozofijo. Adornovi teksti so kot odprta dela, ki zahtevajo "praksis" bralca, za tak uvod v filozofijo kot poklicani. Tudi zaradi številnih mostišč, ki vežejo njegovo filozofijo s sociologijo, antropologijo, psihologijo, psihoanalizo, glasbo, literaturo, kulturologijo, estetiko, saj prek njih komunicirajo Hegel, Kant, Husserl, Kierkegaard, Freud, M. Weber, Marx, Schoenberg, Nietzsche, Durkheim in plejada drugih, ki nastopajo kot kronске pričre v Adornovih modernističnih obračunavanjih z Lukacsom, Popprom, Heideggrom, Wietgensteinom, Stravinski itd. s katerimi si je Adornova melanholična znanost v lasih.

Vendar možnost širokega pristopa in pluralnega vstopa v Adorna implicira kot pogoj možnosti pravilne interpretacije filozofske branje, ki predpostavlja poznavanje samorazvoja pojma in oživljanja tistega, kar le-ta potlači. Do slonokoščene stolpa Adornove filozofije tako vodijo številne poti, toda vstop v stolp sam je možen le preko vegaste brvi zapletenih partikularnosti, ki pelje čez jarek, v katerem ždi v zmaja preoblečena zgodovina filozofije, ki ob prečkanju brvi postavlja zoprna vprašanja in brvohodca znova in znova požira vase. Tako so lahko zgoraj omenjeni miselni sistemi mostišče do Adorna le ob poznavanju njihovih partikularnosti, tega, kar izstopa iz sistemskosti in sistematičnosti in nastopa kot vezivo v atonalnem miselnem eksperimentu.

Martinu Jayu je uspelo sistematično in z enciklopedično natančnostjo zaobjeti ključne vidike Adornovega "sistema". Knjiga bo zlasti dobrodošla za vse tiste, ki znanje o Adornu danes prejemajo prek tiste filozofske generacije, ki ji je bil ta filozof uvod v "pravo" filozofijo, vendar jih je sledenje nekrom partikularnemu momentu konec koncev postavilo onstran Adorna, skladno z njegovo trditvijo, da je resnica celote prej na strani enovrstnosti kot pa na strani pluralistične sinteze.

Problem nastopi takrat, ko se uporablja Adorna le še kot legitimacijsko sredstvo lastnega sistema. Branje "Adorna" napotuje na branje samih njegovih tekstov in to ne le tistih, ki utrjujejo določeno interpretacijo. Tako deluje kot protistrup proti enodimenzionalni recepciji, ki ni sposobna brati Adorna proti Adornu, hkrati pa nudi tudi nastavke za revitalizacijo in revizijo zgodovinske usode kritične teorije družbe.

Tej filozofski AMC enolončnici, ki se kuha brez vode in zato vsaka stvar ohrani svoj okus, manjka omaka, ki bi dala biografiji žanrski priokus po anekdotah, tražih. Kljub pedantnemu branju Adorna je Jay očitno spregledal njegov aforizem, da je "filozofija najbolj resna stvar na svetu, no, tako resna pa vendarle ni".

Andrej Klemenc

Joseph Marko/Tomislav Borić (ur.)

Slowenien - Kroatien - Serbien. Die neuen Verfassungen.

Bohlau Verlag, Dunaj, Köln, Gradec, 1991

V okviru študij politike in upravljanja je izšel v Gradcu zbornik treh ustav: Slovenije, Hrvaške in Srbije, po vrstnem redu kot nas glede na svoje geografsko mesto vidi Avstrija. Urednika, J. Marko in T. Borić, zaposlena na pravnem inštitutu Univerze v Gradcu, sta zbrala iz vsake od treh bivših republik Jugoslavije avtorje, ki so komentirali ustavo svoje države. Odločila sta se za mlajše avtorje in jima tako omogočila promocijo v nemški strokovni prostor. O slovenski ustavi piše Miro Cerar, jr. novi raziskovalec in sekretar ustavne komisije Skupščine RS. Hrvaško ustavo uvajajo Josip Kregar, Branko Smerdel in Ivan Šimonović, ustavo Srbije pa komentira Stevan Lilić. Od vseh je bil Cerar v največji zagati, saj je moral pisati tekst ob številnih spreminjajočih se osnutkih, nazadnje pa je bil prisiljen oddati tekst pol leta pred sprejemom ustave. Tudi tekst slovenske ustave je objavljen v obliki junjskega osnutka iz leta 1991. Urednika sta po slabem letu čakanja opustila upanje, da bo

ustava Republike Slovenije v doglednem času sprejeta.

Joseph Marko najprej povzema razvoj ustavnosti v razmerah socialistične demokracije in samoupravljanja v povojni Jugoslaviji, nato pa se loteva primerjave treh novih ustav.

Tomislav Borić v drugem uvodnem tekstu orisuje zgodovino sožitja jugoslovanskih narodov do razpada njihovega združenja. Posebno je pozoren do položaja Albancev.

Hubert Isak se je v tretjem uvodnem tekstu lotil novega strukturiranja Titove Jugoslavije kot študijskega primera za uveljavljanje načela samoodločbe v Evropi.

Vsi uvodničarji v posamezne ustave najprej na kratko predstavljajo proces demokratizacije v posameznih republikah, ki je pripeljal do volitev v letu 1990. Nato navajajo strankarsko strukturo parlamentov, v osrednjem delu pa komentirajo tekste ustav.

Ustave so objavljene v nemškem prevodu, v dodatku pa so objavljene v originalnih jezikih in pisavah. V dodatku je tudi v nemški jezik preveden osnutek konfederalne pogodbe med Slovenijo in Hrvaško. Tako je nemško obvladujoča strokovna javnost dobila v sorazmerno kratkem času v obdelavo ustave novonastalih držav s kompetentnimi komentarji pravnih strokovnjakov iz Slovenije, Hrvaške in Srbije.

Igor Lukšič

Rudi Rizman (ur.)

Študije o etnonacionalizmu

KRT, Ljubljana 1991

Krtov zbornik tekstov o etnonacionalizmu je izšel ravno v času, ko se je glavno že zgodilo. Nemčija je združena, Jugoslavija je razpadla, Sovjetska zveza je zvonela. Na daljnem Zahodu pa v tem pogledu zaenkrat nič novega. Glavno se je zgodilo, če gledamo pravniško. Družbeni in politični procesi so se šele sprožili. Zato zbornik ni prav nič zamudil. Ravno sedaj nam je krvavo potrebno premišljanje o